

คู่มือการใช้งานชุดถังหมักก๊าซชีวภาพ

โครงการศึกษาประเมินปริมาณการลดก๊าซเรือนกระจก
จากของเสียชุมชนในพื้นที่นำร่องด้วยมาตรการนำกลับมา
ใช้ประโยชน์ใหม่และเทคโนโลยีพลังงาน

เสนอ

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จัดทำโดย

ศูนย์บริการเทคโนโลยีสารสนเทศสิ่งแวดล้อม
คณะสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ก๊าซชีวภาพ

ก๊าซชีวภาพ หรือ ไบโogas คือ ก๊าซที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการหมักย่อยสลายของสารอินทรีย์ภายใต้สภาวะที่ปราศจากออกซิเจน โดยทั่วไปองค์ประกอบส่วนใหญ่ของก๊าซชีวภาพจะเป็นแก๊สมีเทน(CH₄) ประมาณ 50-70% โดยกระบวนการนี้สามารถเกิดขึ้นได้ในหลุมขยะ กองมูลสัตว์ และก้นบ่อแหล่งน้ำนิ่ง กล่าวคือเมื่อไรก็ตามที่มีสารอินทรีย์หมักหมมกันเป็นเวลานานก็อาจเกิดก๊าซชีวภาพได้ และของเสียจากชุมชนนี้เอง นับเป็นแหล่งกำเนิดและปล่อยแก๊สมีเทนที่เป็นสาเหตุ ทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือรู้จักกันดีคือ “ภาวะโลกร้อน” ดังนั้นขยะอินทรีย์ของเสียที่เกิดขึ้นจากแหล่งชุมชน เราควรจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อลดปริมาณมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม

ขยะอินทรีย์ คือ ขยะที่สามารถย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหาร เศษผัก เปลือกผลไม้ เป็นต้น

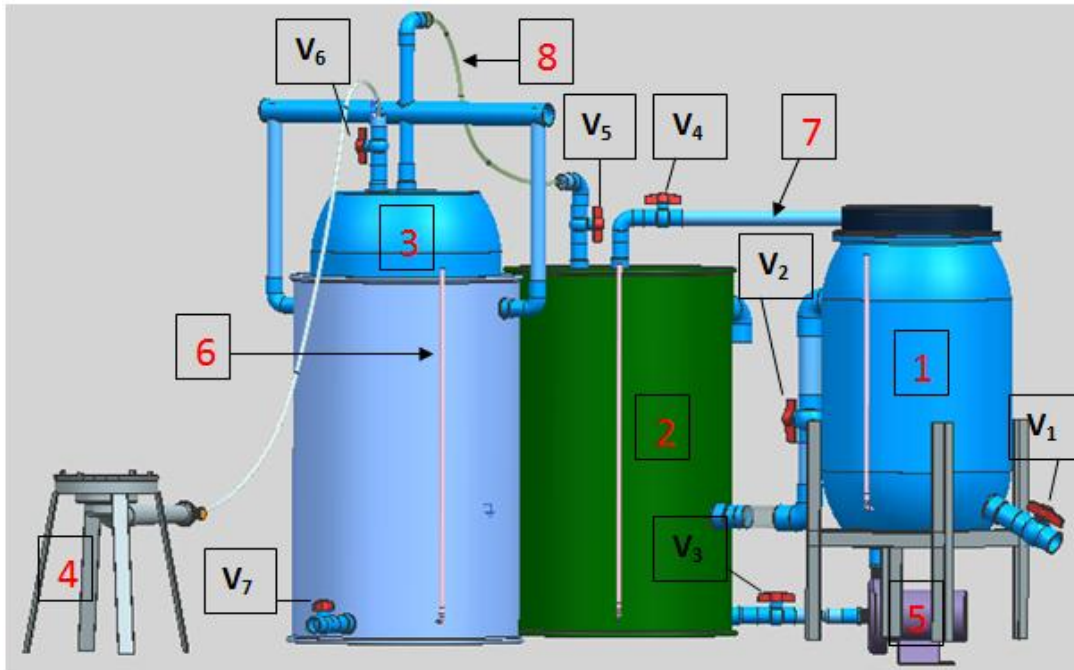
การหมักก๊าซชีวภาพ เป็นกระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ในสภาวะปราศจากออกซิเจน โดยมีจุลินทรีย์ กลุ่มสร้างมีเทน และจุลินทรีย์กลุ่มสร้างกรด มาช่วยย่อยในสภาวะไร้อากาศ และปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดก๊าซ หลักๆ มีอยู่ 2 อย่าง คือ ค่าความเป็นกรดต่าง และอุณหภูมิโดยค่าความเป็นกรดต่างที่เหมาะสมสำหรับจุลินทรีย์กลุ่มสร้างกรด จะอยู่ในช่วง 6.2-6.8 ส่วนจุลินทรีย์กลุ่มสร้างแก๊สมีเทนค่าความเป็นกรดต่างที่เหมาะสมจะอยู่ในช่วง 6.7-7.1 และช่วงอุณหภูมิที่เหมาะสมในการทำงานของจุลินทรีย์ทั้ง 2 นั้นอยู่ในช่วง 30-40 องศาเซลเซียส

ประเภทของขยะอินทรีย์ที่นำมาใช้หมัก

- เศษอาหาร
- เศษผัก

ในการจะนำเศษอาหารลงหมักควรที่จะเลือกเอาเฉพาะที่สามารถย่อยสลายได้ง่ายไม่ควรที่จะเอาเศษอาหารที่แข็งย่อยสลายได้ยากเติมลงไป เช่น กระดุก เปลือกไข่ ก้างปลา เป็นต้น

ขั้นตอนในการหมักก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์

รูปที่ 1 แสดงระบบถังหมักก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์

การทำงานของอุปกรณ์แต่ละอย่างในการผลิตก๊าซชีวภาพ

- หมายเลข 1 ถังผลิตกรด : เปลี่ยนสารอินทรีย์ให้กลายเป็นกรดอินทรีย์ต่างๆ โดยจุลินทรีย์ผลิตกรด
- หมายเลข 2 ถังผลิตก๊าซ : เปลี่ยนสารพวกกรดอินทรีย์ให้เป็นก๊าซมีเทน โดย methanogens
- หมายเลข 3 ชุดถังเก็บก๊าซ : เก็บก๊าซที่ผลิตได้จากถังผลิตก๊าซเพื่อรอจ่ายให้กับหัวจุดก๊าซ
- หมายเลข 4 หัวจุดแก๊ส : เพื่อจุดไฟใช้
- หมายเลข 5 ปั๊ม : ทำหน้าที่สูบน้ำหมักภายในถังเพื่อทำให้เกิดการผสมกันของน้ำหมัก
- หมายเลข 6 สายวัดระดับน้ำ : เพื่อวัดระดับน้ำหมักภายในถัง
- หมายเลข 7 ระบบท่อลำเลียง : เพื่อวนน้ำจากถังหมักก๊าซ
- หมายเลข 8 สายลำเลียงก๊าซ : สายยางลำเลียงก๊าซเข้าถังเก็บ
- V สัญลักษณ์วาล์ว : เปิด-ปิด น้ำหมักหรือก๊าซ

ขั้นตอนในการหมักก๊าซชีวภาพจากขยะอินทรีย์ในการหมักจะแบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 การเริ่มเดินระบบ

ขั้นตอนที่ 1 ตรวจสอบความพร้อมของอุปกรณ์ต่าง ๆ ของระบบ เช่น ถังหมัก ถังเก็บก๊าซ ปัม ระบบท่อ ข้อต่อต่าง ๆ วาล์วน้ำ และสายส่งก๊าซ ว่ามีรอยแตก ร้าว รั่วซึม หรือชำรุดหรือไม่ ซึ่งอุปกรณ์ทุกอย่างควรอยู่ในสภาพเรียบร้อย และพร้อมใช้งาน

ขั้นตอนที่ 2 เติมขี้วัว 27-28 กิโลกรัม (รูปที่ 2) และขยะอินทรีย์ 8-10 กิโลกรัมลงในถังผลิตก๊าซ (หมายเลข 2) จากนั้นเติมน้ำจนได้ปริมาตร 200 ลิตร แล้วปิดฝาถังทิ้งไว้ให้เกิดการหมักเป็นเวลาประมาณ 3 วัน

รูปที่ 2 แสดงการชั่งมูลวัวเพื่อเติมลงในถังผลิตก๊าซ

ขั้นตอนที่ 3 หลังจากดำเนินการครบ 3 วัน แล้วจึงเริ่มเติมมูลวัว 12-14 กิโลกรัมลงในถังผลิตกรด (หมายเลข 1) ดังแสดงในรูปที่ 3 และขยะอินทรีย์ 14-20 กิโลกรัม จากนั้นเติมน้ำจนได้ปริมาตร 100 ลิตร ปิดฝาถังแล้วทิ้งไว้จนเกิดการผลิตกรด ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 วัน

รูปที่ 3 แสดงการชั่งมูลวัวเพื่อเติมลงในถังผลิตกรด

หลังจากดำเนินการตามขั้นตอนที่ 3 และทิ้งไว้จนเกิดการผลิตรวด ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 วัน จากนั้นจะเริ่มเดินระบบในช่วงที่ 2 คือการเติมขยะอินทรีย์ในแต่ละวัน

ช่วงที่ 2 การเติมเศษอาหารในแต่ละวัน

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมขยะอินทรีย์โดยการคัดแยกสิ่งแปลกปลอมที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ หรือย่อยสลายได้ยาก เช่น ไม้เสียบลูกชิ้น เศษพลาสติก กระจุกชิ้นใหญ่ เปลือกหอย เชือก ฟาง เป็นต้น

รูปที่ 4 แสดงการคัดแยกสิ่งแปลกปลอมออกจากเศษอาหาร

ส่วนเศษผักเมื่อแยกสิ่งปลอมปนออกไปแล้วจะทำการสับให้มีขนาดเล็กลงเพื่อให้ง่ายต่อการย่อยสลาย ก่อนนำไปเติมลงในถังผลิตรวด ดังรูปที่ 5

รูปที่ 5 แสดงการเตรียมเศษผักโดยการสับเพื่อให้มีขนาดเล็กลง

จากนั้นทำการชั่งขยะที่เตรียมแล้วมา 1.5 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ (1.5 กิโลกรัม) ในอัตราส่วน 1:1 เพื่อปรับอัตราส่วนปริมาณของแข็งให้ได้ประมาณ 10 % หรือให้เนื้อขยะกับน้ำมีสัดส่วนเท่า ๆ กันดังรูปที่ 6 และ 7

รูปที่ 6 แสดงการชั่งเศษอาหารที่ผสมกับน้ำก่อนเติมลงในถังผลิตกรด

รูปที่ 7 แสดงการชั่งเศษผักที่ผสมกับน้ำก่อนเติมลงในถังผลิตกรด

ขั้นตอนที่ 2 เติมขยะอินทรีย์ในถังผลิตกรด หลังจากระบบมีการหมักเพื่อผลิตกรดในถังผลิตกรดแล้ว เริ่มเติมขยะอินทรีย์ที่ผ่านการคัดแยกและเตรียมแล้วเข้าไปในถังผลิตกรด(หมายเลข 1) ดังรูปที่ 8

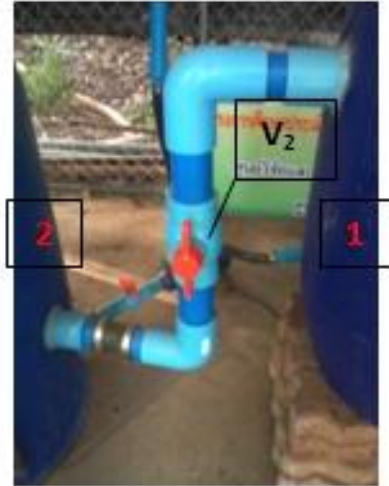
รูปที่ 8 แสดงการเติมเศษอาหารลงในถังผลิตกรด

จากนั้นทำการกวนผสมเศษอาหารภายในถังผลิตกรดเพื่อให้เศษอาหารที่เติมลงไปใหม่ ผสมกันกับเศษอาหารเดิม โดยการใช้ไม้กวนดังรูปที่ 9

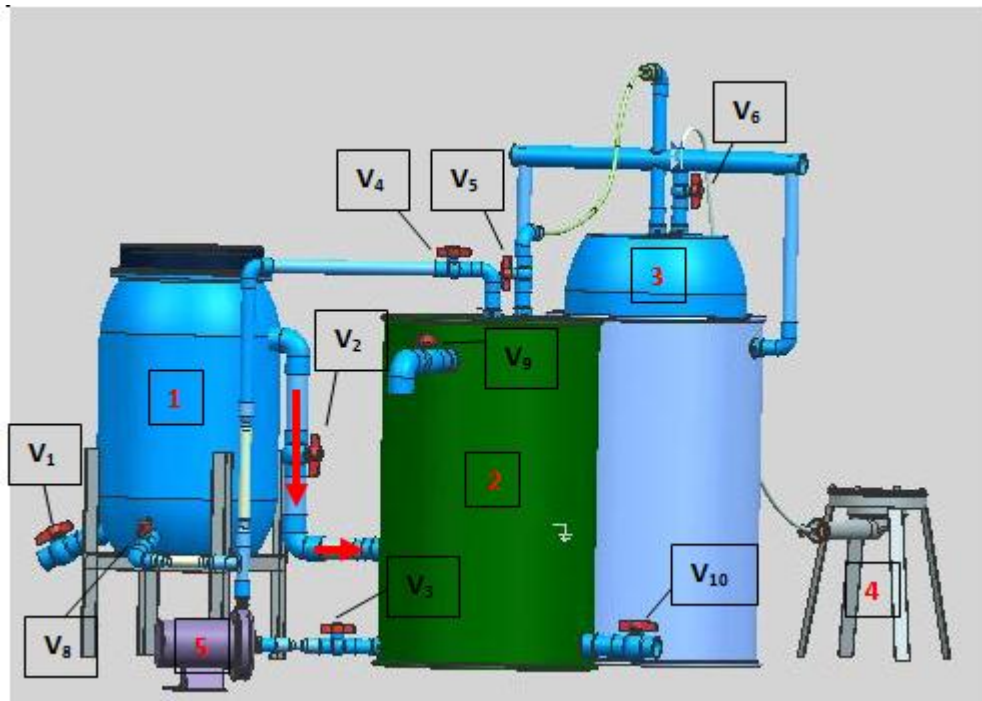

รูปที่ 9 แสดงการกวนผสมเศษอาหารให้เข้ากันภายในถังผลิตกรด

ขั้นตอนที่ 3 ปล่อน้ำหมักขยะอินทรีย์จากถังผลิตกรดไปยังถังผลิตก๊าซ หลังจากกวนผสมเศษอาหารในถังผลิตกรดให้เข้ากันแล้ว ก็ระบายน้ำหมักจากถังผลิตกรด (หมายเลข 1) ไปยังถังผลิตก๊าซ (หมายเลข 2) โดยการเปิดวาล์วหมายเลข 2 (V_2) (รูปที่ 10) ซึ่งน้ำหมักจะไหลไปในทิศทางที่แสดงดังรูปที่ 11

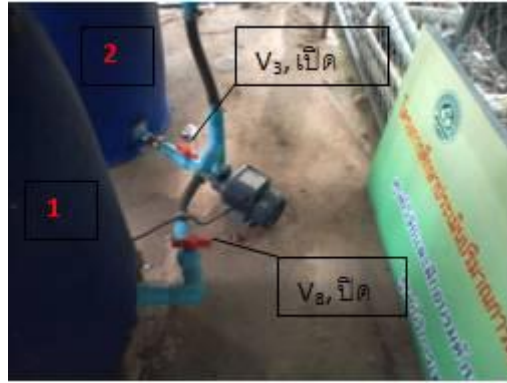
รูปที่ 10 แสดงตำแหน่งและลักษณะการเปิดของวาล์วที่ 2 (V_2)

รูปที่ 11 แสดงตำแหน่งของอุปกรณ์ต่าง ๆ และทิศทางการไหล
ของน้ำหมักจากถังผลิตกรดไปยังถังผลิตก๊าซ

ขั้นตอนที่ 4 การหมุนเวียนคลุกเคล้าตะกอนในถังผลิตก๊าซ (โดยใช้อุปกรณ์สูบขยะอินทรีย์) ปล่อยให้เครื่องปั๊ม (หมายเลข 5) สูบทำงานประมาณ 10 นาที เพื่อให้ขยะอินทรีย์มีโอกาสสัมผัสกับ จุลินทรีย์มากขึ้น ดังรูปที่ 12 โดยการสูบนั่นต้องเปิดวาล์วหมายเลข 3 (V_3) และ 4 (V_4) และต้องปิด วาล์วหมายเลข 8,2,10 (V_8) แล้วจึงถอดปลั๊กเครื่องสูบเพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

รูปที่ 12 แสดงการสูบน้ำหมักเพื่อทำการผสมน้ำหมักภายในถังหมักก๊าซ

ขั้นตอนที่ 5 การระบายน้ำหมักออกจากถังผลิตก๊าซ เมื่อระบายน้ำหมักจากถังผลิตกรดเข้าสู่ถังผลิตก๊าซจากข้อ 2.1.3 แล้ว ก็ทำการปล่อยน้ำหมักออกจากถังผลิตก๊าซเพื่อรักษาระดับน้ำภายในถังผลิตก๊าซให้เท่าเดิม ซึ่งน้ำหมักที่ปล่อยออกนี้สามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยน้ำชีวภาพได้ โดยการระบายน้ำหมักออกนี้ต้องทำการเปิดวาล์วที่ 9 (V_9) ดังรูปที่ 13

รูปที่ 13 แสดงการปล่อยน้ำหมักออกจากถังผลิตก๊าซและลักษณะของน้ำหมักที่ถูกปล่อยออกมา

ขั้นตอนที่ 6 การระบายตะกอนออกจากถังหมักกรดลงกระเบตาคะกอน เปิดวาล์วหมายเลข 1 (V_1) ที่ท่อระบายตะกอนด้านล่างของถังผลิตกรดดังรูปที่ 14 เพื่อระบายตะกอนออกประมาณ 20 ลิตร ลงกระเบตาคะกอน เมื่อตะกอนมีปริมาณเกินระดับ 70 เปอร์เซ็นต์ของปริมาตรทำงาน (จะมีระดับความสูงที่กำหนดไว้อยู่ด้านข้างถังหมัก) ซึ่งประมาณ 1 เดือนจะมีการระบายตะกอนหนึ่งครั้ง

รูปที่ 14 แสดงตำแหน่งของวาล์วเพื่อใช้ในการระบายตะกอนของถังผลิตกรด

การนำก๊าซชีวภาพไปใช้งาน

ก่อนอื่นต้องสังเกต ว่าถังเก็บก๊าซ(ถังหมายเลข 3) ที่คว่ำอยู่ลอยขึ้นมารี ยัง ปกติหลังจากทำการหมักไป 1 สัปดาห์ ก็จะเริ่มผลิตก๊าซในช่วงแรกที่ถังลอยขึ้นให้ปล่อยทิ้งก่อน แล้วปิดวาล์วไว้เหมือนเดิมเมื่อถังลอยขึ้นมาใหม่ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้ ในการต่อก๊าซชีวภาพไปใช้งานกับหัวจุดแก๊ส ก่อนอื่นต้องทำการปรับแต่งหัวแก๊สให้เหมาะสมกับการใช้งาน โดยการเจาะรูหัวทองเหลืองหรือ นมหนู ที่อยู่ในหัวปรับแก๊ส ให้มีขนาดโตขึ้นประมาณ 4-5 มม. เนื่องจากในถังเก็บก๊าซที่ลอยขึ้นไม่มีแรงดันมากพอ ดังนั้นเราจึงต้องทำให้ก๊าซไหลออกมาได้สะดวก จากนั้นก็ประกอบเข้ากับเดิมและปิดรูรั่วที่จะทำให้ก๊าซไหลออกไปที่อื่น เพื่อที่จะให้ก๊าซไหลออกที่หัวเตาเท่านั้น เสร็จแล้วลองเปิดก๊าซแต่ยังไม่ต้องจุดไฟเพื่อเช็คว่า ก๊าซที่ต่อเข้ามาออกที่หัวแก๊สหรือไม่ เมื่อตรวจดูแล้วว่าออกที่หัวเตาแก๊สค่อยจุดไฟ ในชุดถังเก็บก๊าซที่ลอยขึ้นจนสุดถัง ก็มีปริมาณก๊าซเต็มถังเก็บ จะสามารถจุดไฟได้ ประมาณ 10 นาที

รูปที่ 15 การตรวจเช็คก๊าซ โดยการดมกลิ่น ก่อนที่จะจุดไฟ

ข้อควรปฏิบัติ

1. ควรวางชุดถังหมักไว้ในที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และห่างจากที่อุณหภูมิสูง
2. ควรหาพื้นที่วางชุดถังหมักไว้ในที่แยกต่างหาก และพ้นจากเด็ก
3. ควรตรวจสอบรอยรั่วรอบๆถังหมักก๊าซ เนื่องจากในถังหมักมีแรงดันเพิ่มขึ้นจากการหมัก
4. ควรตรวจสอบระดับน้ำในชุดถังเก็บก๊าซ และควรที่จะหาทรายอะเบทมาใส่เพื่อป้องกันไม่ให้ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุง
5. น้ำหมัก หรือ ตะกอนที่ปล่อยออกจากถังไม่ควรนำไปทิ้งสามารถนำไปผสมกับน้ำรดผัก หรือต้นไม้ได้